

PDF Complete
Your complimentary
use period has ended.
Thank you for using
PDF Complete.

[Click Here to upgrade to
Unlimited Pages and Expanded Features](#)

RİZE VE YÖRESİ HALK KÜLTÜRÜNDE İZLER

Çal, mam, z, n metnine geçmeden evvel, konumuzla ilgili bazı açıklamalar yapmay, dü ünüyoruz. Eski Türk inançlar, ile kastedilen nedir? Rize ve yöresi derken nereyi kastediyoruz? Belirlenen bu coğrafyada anlatılan inanc, n izlerini halk kültürünün hangi vasatlar, nda arayacağız, z?

Eski Türk inançlar, tan, m, çok kere de eski Türk Dini olarak geçmektedir. Bu ifadenin aratır, mac, lar, n gündemine taşınmas, nda bizim 20-25 yıl kadar evvel yaptığımız oldu umuz çal, man, n da pay, olmuştur. (Y.Kalafat, Doğu Anadolu'da Eski Türk inançlar, n, n izleri, Ankara 2006) Evvela belirtmek gerekir ki, halk inançlar, tamamen ya anan din değildirler. Halk inançlar, tamamen din olmadıkları, gibi, dinin de tamamen dış, nda de illerdir. Onlar mevcut dinlerin halka yans, y, etkileri veya mevcut dinin halk tarafından algılan, biçimleridirler. İyşesiz mevcut dinlerden sadece birinin de il ve ayn, zamanda mevcut olmayan dinlerin de izlerini taşırlar. Bu açıklamadan sonra, Türklerin ilk dinlerinin tarihi asgari Türklük ün tarihi kadar eskidir. Zira ilk inanç ilk insanla başlam, t, r. Buradan hareketle denilebilir ki, Türklerin tan, oldukları, dinlerin hepsi onları, n u veya bu şekilde eski dinleridir. Türklerin çok büyük çoğunluğ u bu gün Müslüman iken, bu dinin kapsam, na girmeyen dinlere mensup dinler de vardır. Bu dinlerin bir kısm, Müslüman Türklerin eski yani bir, iki veya üç evvelki dinleri idi. Veya Müslüman Türkler bu dinlerin bir kısm, ile sıral, tan, olmadan slamiyetæ girdiler.

Bu izahla beraber Türklerin eski dinleri veya inançlar, tabiri ile anlatılmak istenilen ne idi. Bize göre, Eski Türk inanc, tepesinde Tengri/Tanrı, n bulunduğ u bir takım kültürlerden oluşu mu bir sistemdi. Bu inanca Ulu Tanrı, anlam, nda Gök Tanrı, nanc, da deniliyordu. Büyücülük, falçılık, ruhçuluk anlam, na da gelebilecek olan şamanizm Türkler arasında da yayılma alan, bulmuş olsa ve Türk dini ile çağ da olsa da Türklerin dini değildir, zira şamanizm anlam kayması, olmas, na beraber din değildir. Şaman daha ziyade ruhlarla ilgilenen bir inanç görevlisi iken Türklerin dini görevlisi bize göre Kam idi. Din görevlisinden hareketle isimlendirme gerekir ise Türklerin o dönemdeki dinine şamanizm de il belki Kamizm denilebilirdi.

Hal bu olunca; Lamaizm, Manihaizm, Budizm, sevilik ve Museviliğin bir çok mezhebi ile Muhammedi olmadan evvel tan, olmuştur Türklerin eski dinlerinden söz ederken, Gök Tanrı, nanc sisteminden bahsetmi olacağız, z.

çerinde bid'at, hurafe ve hatta irkin de bulunabileceğ i bu tespitleri yapıp bildiriye dönüştürmenin amacı, na gelince, bunlar, geldiğimiz yerlerden getirdiğimiz, gelip yerleştiğimiz yerlerde bulduğ umuz birlikte yaşad, ım, z halklarla birlikte ürettiğimiz, e risi ile doğrusu ile bize ait olan bizi yapan bizim halk, m, z, n kültür ürünleridirler. Bunlar, ayıklamak, ilme, dine ve kültüre uygun hale getirebilmek de bizim işimizdir. Bunlar bize uzak geçmişimizin hatıralar, d, r. Bunlardan hareketle Türk kültürünü coğrafyaya, dolaşabilir ve bunlardan hareketle mitolojik dönemimize seyahat edebiliriz. Bunları, Rızeli ile Mersinli ile Bitlisli ile Bursalı, y, ayn, k, randa öğrenelimiz.

Rize ve çevresi hakkında ele alınarak yapılan bu çal, ma, bir noktada metod format, da oluşu turabilir. Bu metodu bir Rızeli olan hocam Dursun Yıldırım, mæ borçluyum. Bu türden denemeler sürdürüldükçe, giderek tezimiz Türkiye çap, nda ve nihayet Türk kültür

ilir. Bizim evvelce Do u Anadolu genelinde (Y.Kalafat, İbi iller baz,nda da al, malar,m,z olmu tu.(Y.Kalafat, nde zleriö 4. Milletleraras, Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri, Ankara, 1992, s.149-169; Eski ehir ve Yöresinde Eski Türk nalar,n,n zleri, VIII.Uluslararası, Türk Halk Edebiyat, Semineri (7-9 May,s 2000, Eski ehir), Eski ehir 2002, 139-145; Bayburt ve Çevresinde Eski Türk nalar,n,n zleriö,Bayburt'un Sesi, ubat 1998, S.12, s. 22-23; Kuzey Irak'da Eski Türk nalar,n,n zleriö Erciyes Üniversitesi Türk Kültür ve sanat Tarihi çerisinde Do u ve Güneydo u Anadolu sempozyumu 30 May,s 1992 Kayseri))

Bu türden malzemenin tespit ve de erlendirilmesi, bize halk kültür dilinin önemini de göstermi olacakt,r. Bize göre millet hayat,nda halk kültürünün dili, halk,n yerel olan anadilinden ileri bir öneme sahiptir.Zira ortak milli dilin kaynaklar,ndan birisi halk kültürü dili iken, yerel dillerimizin farklı,l, ,na ra men, halk kültürümüzün dili veya halk,m,z,n kültür dili ayn,d,r. Rize'de veya herhangi bir yerde birçok kimse Lazca bilmeyebilir, ancak Alkar,s, veya Ya mur duas, inanç kültürü Lazca konu anlarla konu amayanlar aras,nda farklı,l,k arz etmez. Zira bu halklar,n halk kültürleri dili birdir. Bu gerçek Zazalar ve Çeçenler için de ayn,d,r, ve bu sonuç do ald,r. Çünkü bu insanlar ayn, kültür co rafyas,n,n mensubudurlar.

Co rafî s,n,rılama olarak; Rize merkez ile, Arde en, aml,hem in, Çayeli, Derepazar,, Güneysu, F,nd,kl,, Hem in, kızdere, yidere, Kalkandere, Pazar yöreleri ile bazen da Sürmene gibi yak,n di er ilçeleri ald,k. Kulland, ,m,z malzemeyi , karm, oldu umuz alandan derlenilmi bilgilerin fi leri ve Rize yap,lm, yay,nlardan edindik.(Fehmi Rasim elik, Orhan Naci Ak, Rize Kültür Derlemeleri,, Rize Halk E itim Müdürlü ü Yay,nlar, 7, Rize 1999) Kar ,la t,rmlar ve de erlendirmeler bize aittir

Ele alaca ,m,z konular hayat,n do um, evlilik, ölüm gibi safhalar,ndan olacakt,r. Bu arada bereket, u ur, t,ls,m, güne , ay gibi objelerden yola ,kt, ,m,z da olacak. Bunlar, aralar,ndaki ba lant,lar ve Türk kültürünün içindeki yerleri üzerinde dumaya al, aca ,z.

MET N:

Türk halk inançlar,nda say,lar, tek veya çift olmalar,na baz, manalar verilir. Cenaze yerine taziyeye gidene tek tabakta servis yap,l,r. kram edilen çay veya kahverinin yenilenmesi istenilmez bu yeni bir ac,ya i aret eder. Dü ün evinde ise bunun tersi uygulan,r, böylece yeni bir mutluluk temenni edilmi olunur inanc, vard,r. Toplu çocuk sünnetlerinin de tek olmamas, istenir. Çocuk say,s, çift say,ya tamamlan,r. Aday ocuk bulunamaz ise bir horoz kesilerek dökülen kan,n say,s, çifte tamamlanmak istenir. Rize Merkez ilçede, dü ün alay,nda 7 çift 1 tek sayma uygulamas, vard,. Alay,n önde gelen 15 ki isini 7 çift ve 1 tek diye say,l,r. Bu yap,lmazsa gelinin ayaklar,n,n dola aca ,na inan,l,r.(F.R.elik, O.N.Ak, Rize Kültür Derlemeleri, Rize, 1999, s.13)

Rize merkez ilçede baba evinden ,kan gelinin koca evine gidi inde yolu delikanl,lar taraf,ndan ip gerilerek veya s,r,k uzat,larak kesilir, bah i al,nd,ktan sonra yol aç,l,r, bah i , alan genç havaya ate eder. (F.R.elik-O.N.Ak, a.g.e. s.13) Arde en'de yolun aç,lmas, sa land,ktan sonra yol boyunca öYol Havas,ö al,n,r. Dü ünlerde e itli ekillerde yol kesmek hakt,r. Anadolu'nun baz, yörelerinde al,nan bu bah i e öYol Hakk,ö denir. Baz, yörelerde de gelin yeni evine giderke ba ka bir köyden geçmek zorunda kalabilir. Bu durumda kesilen yoldan al,nan bah i e ise, öToprak Bast, Hakk,ö denir. Bunlar ayn, zamanda birer sa, d,r,lar. e itli vesileler yarat,larak çok say,da ki inin hay,r duas,n, almak

, t,r. Nitekim Arde en de gelinin karde lerden birisi a  day, Hakk,  isterler.  ayeli nde gelin olacak k,z,n denir.  Emice Hakk, ,  Day, Hakk, ,  Agabey Hakk,  gibi.Pazar da gelin o lan evinden, babas,n,n evine bir gece kl,p d nmesine ise,  Yol A mak  denir. Anadolu nun i ve do u kesimlerinde bunun ismi  Ayak A mak  d,r.

 Kap,l,k  ise gelin yeni evine girmeden karde leri taraf,ndan kap,n,n kesilip gelin için kay,n peder veya Kay,n valideden ciddi hediye al,nmas,d,r. (F.R.elik-O.N.Ak.a.g.e. s.14) Bu uygulama da k lt r co rafyam,zda çok yayg,nd,r. Ancak o lan evinin kap,s,n,n gelinin karde leri taraf,ndan kesilmesi eklindeki uygulamaya ilk defa rastl,yoruz. Daha ziyade, gelin attan inerken veya evin e i inden girecekken bu talepte bulunulur ve al,n,r. Buna  Kap, Hakk,  denildi i de olur. Buradaki incelik ileride g sterme e al, aca ,m,z di er  rneklerde de oldu u gibi, ili kiler hak  zerine kurulmu tur. Hakla mak esast,r. Kaç,lan husus haks,zl,kt,r.

Rize y resindeki gelinin aya ,n,n koca evine girdi i ilk g n eltisi veya halas, taraf,ndan y,kanmas, uygulamas,na biz Anadolu da pek rastlamad,k.  zbekistan dan yapt, ,m,z tespitler aras,nda b yle bir uygulama vard, ki (Y.Kalafat-C.T rkero lu-M Murato lu,  zbekistan-Anadolu Kar ,la t,rnal, T rk Halk nançlar,, Ankara, 1995) orada yan,lm,yorsak kay,n valide y,k,yordu. Rize deki uygulamada gelinin orab,ndan y,kama esnas,nda ,kan paray,, y,kama i lemini yapan al,r ki, bu da bir ho nutluk vesilesidir.  Kaynana Horonu nda kemeecinin  kemeeyi y,kamas,  da bu t rden bir zihniyetin sonucudur. Kemeeciye bah i verilir b ylece onun da muhtemel k,skanl, , veya nazar,  nlenilmi olunur. Anadolu ve Azerbaycan da mutlu olaylar ,slat,l,r. Terfi eden memur, s,n,f geçen   renciden kutlama anlam,nda ,slatmas, istenir. Gelin pastas,n,n kesilmesinde garsonlar b,ak kesmiyor veya damat t,ra ,nda ustura kesmiyor denilerek para al,nmas, veya verilmesi gibi bir uygulamad,r.

Aya , y,kanan gelini, y,kanmas, suretiyle u uru a,lm, u urlu olmas, sa lan,lm, olma inanc,n, bize d   nd r yor. nsano lu nun aya ,n,n u uruna veya tersine inan,l,r.(Y. Kalafat,  T rk D nyas,nda Kar ,la t,rnal, Ayak ve Ayakkab, le lgili nanlar , T rk Folkloru, Mart 1999, S.99, s.15-16) Arde en yayla yolundaki halk,n  pt     Peygamber ayak izleri  dedi i izler bu neviden u uruna hay,r,na inan,lan izlerdir. Topkap, saray,nda Hz. Muhammedin ayak izlerinde oldu u gibi, biz ran da Gademgah denilen mevkide Hz. H seyin e ait oldu u ifade edilen ve kutsal muamelesi g ren izler resimlemi tik. Hem in de 14 Ocak da sa ayakla ba lat,lan hareket berekete sol ayakla ba lat,lan ise k,tl, a delalet eder.

Rize deki erkeklerin ve kad,nlar,n isimleri ile a r,lmay,p, kad,nlar, e lerine   O adam  ya l, ise  ihtiyar ,  u aklar,n babas,   usta ,  Hac,  ve erkeklerin de e leri için  u aklar,n anas, ,  ev sahibi  demesi veya nereden gelin gelmi ise ba lang,ta  S rmeneli  gibi ve geriden gelenler nesillerce de  S rmeneli Gelin ,  S rmeneli Nene  diye seslenmesi ileride de inmeye al, aca ,z gibi bir sak,nma eklidir. smin g r nmeyen ve zararlı, olabilecek g lerden sak,n,lmas, içindir. Bu bir nevi iyi saatte olsunlar,n nefsinden korunmak içindir. Bir çok yerde g zel çocuklara isimleri ile hitap edilmez. Çok kere onlara çirkin isimler konularak korunmalar, sa lan,r. Hatta yeni gelinin uzun s re kay,n valide ve kay,n pederin yan,nda sesini sak,nmas, da bize g re bu inanc,n ba ka bir tezah r d r. Nitekim Rize de  kama sak,nma  olarak bilinen uygulamada  Yedi G n   diye bilinen bir uygulama vard,r ki, buna g re bu s re zarf,nda gelin kaynana ve kaynatas, ile konu maz, s re dolunca el  per hediye al,p daha sonra konu ur. slami d neme girildikten sonra bu sak,nca Allah a s, ,n,larak giderilmi tir. Mesela kaç çocu u oldu u sorulan kimse  Allah ba , larsa 2 o lum var  veya  Ellerinizden  per 2 o lum var  ekline d n  m  t r ki iki tespit aras,nda bize g re bir

luö diyerek e inin ismini vermekten adeta ar eden erkek kere yabancı, erke e kar , korumu olur. Hatta buradaki lusu de il Koro luødur. Bu oca ,n korøun piri iyesi anlam,nda olmal,d,r. Zira han,m,lar, için erkekler evin sahibi derler. Türk kültür co rafyas,nda gelin bebek ya ,ndaki kayn,na ve ayn, ya taki eltisine ömür boyu bu sayg,y, gösterir. Konunun ayr,nt,s,na girmek uzamas,na sebep olabilir (Y.Kalafat, öKayseri Çevresi Örnekleri ile halk inançlar,m,zda Korunma ve Kurtulma Yöntemlerö, Kayseri ve Yöresi Kültür Sanat Edebiyat Bilgi ölen, 13 Nisan 2001, s. 397-401).

Nazardan korunmak için Çocuklar,n yüzlerine kömür sürülerek güzellikleri saklan,rken bu uygulama baz, yerlerde çok güzel genç gelinler için de yap,l,r. Hatta yeni sa ,lm, ine in süt kab,na da bir parça kömür at,l,r. Kömürün hikmeti kara olu undan ve ocak ile olan ba lant,s,ndan geliyor olabilir Pazarøda f,t,k hastal, , için yumurtan,n üzeri kömürle çizilerek duas, okunur ve bir beze sar,lan yumurta yanmakta olan oca ,n önüne as,l,r, yumurta koruyana kadar hasta iyi olur.

Nazardan korunmak ve kurtulmak için nuska/muska yap,l,r. Nazar mala, canl,ya cans,za her türlü imrenilen eye vurabilir. Nuska sadece nazara kar , yap,lmaz, etkilenmek istenilen her davran, ve dü ünçe ve his için nuska/muska yap,l,r.

öVereyim sana ni an

Nuskam,n gümü ünden

Niye anlamay,sun

Bu sevdal,k i indenö

öBir nuska yapt,ralum

Camedeki hocaya

Kaldun baban evinde

Tez gidesun kocayaö

Yumurta ile ilgili inançlar da vard,r ama bunlar, eski Türk inançlar, ile ba da t,rnak çok kolay de ildir. Belki Od/Ocak ba lant,s, kurulabilir. Yumurtas,n, yiyen tavuk için ele in içirisine ate külü konur, bu kül kümesin üzerine dualar okunarak elenir böylece tavu un yumurtas,n, yemekten vazgeçece ine inan,l,r.

Türk halk inançlar,nda geni yer tutan ba lamak ve ba lanman,n da Rize halk kültüründe geni yeri vard,r: Kollar Gö üsün üzerinde ba lanmaz, u ursuzluk getirece i ve k,smetin kesilmesine yol açaca , inanc, vard,r. Kars taraf,ndaki Karadenizlilerdeki bir inanca göre böyle yapan çocuk yetim kal,rm, Rize yöresinde kurban bayram,nda eve et girece i zaman lo usa ve bebek aya a kald,r,l,r . Kurban etinin lo usay, basaca ,na inan,l,r.Çelik ve Akø,n Hem inøden yapt,klar, bir tespiti göre; Hem inøde cenaze geçerken cenazeden daha a a ,da kalman,n özellikle kad,n ve çocuklar, etkiledi i onlar,n üzerinde öbask,nl,kö denilen bir

korunmak için de cenaze geçerken kad,n ve çocuklar
rd,. ç ve Do u Anadolu'da k,rk, ç,kmam, kad,n ve
lundurulmalar, uygun bulunmaz Bu inanç Özbekistan
Türklerinde de ya amaktad,r. K,rk, ç,kmam, bebe in bulundu u eve et getirilir ise, bebek
evin üst salonuna götürülür ve be i i ile birlikte etin seviyesinden yukar,da tutulur. Bize göre
buradaki inanç inceli i ilgili hayvan,n k,rk, ile bebe in k,rklar,n,n kar, malar, suretiyle
hayvan,n bebe i basaca , inanc,d,r. Zira Do u Anadolu'dan yapt, ,m,z bir tespitte bebe in
k,rk, ç,kar,l,rken bilinen bir çok hayvan,n ismi say,larak k,rklar,n,n kar, mamas, istenilir.
Yine k,rk, ç,kmam, bir bebe in rahats,zl, ,n,n giderilebilmesi için sa alt,c, kad,n,n tedavi
süresinde bir çok hayvan,n ismini söyleyip onlar, adeta sesleri ile taklit ederek dua etti ini
annemden dinlemi tim ki, söz konusu hasta karde imdi.

Pazar'da zaman, geldi i halde aya ,n, yere basamayan çocu a öBas,lm, ö denir. Bas,lm,
çocuklar,n tedavisi için bunlar,n ayaklar, bir iple ba lan,r ve namazdan ilk ç,kana bu ip
kestirilir Bas,lmak- basmak hayat,n di er safhalar,nda da görülür. (Y.Kalafat, öBal,kesir ve
Yöresi Örnekleri ile halk nançlar,m,zda Basmak ve Bas,lmak Kavramlar, ve Mahiyetleriö
Birinci Bal,kesir Kültür Ara t,rmlar, Sempozyum Bildirileri 01-02 Hairan 1998, Bal,kesir
1999, s. 418-422))

Güneysu halk kültüründe öEni teyi Ba lamakö diye bilinen ve damad,n yak,nlar, taraf,ndan
yap,lan bir aka türü vard,r ki mahiyeti tamamen farkl, olup, eni teden ziyafet türü bir eyler
koparmak için yap,l,r. Bu uygulama Pazar'da da vard,r.

E ik konusuna tekrar dönecek olmam,za ra men Rize'de tarla i leri çimlerin kesilmesi,
yapraklar,n toplan,lmas,, k, l,k odunun haz,rlanması,, gübrelerin ta ,nmas,, kendirlerin
taranmas, harman,n ay,klanması, üzüm ve benzerlerinin toplan,lmas, kom ularla birlikte
yap,l,r cenazede, dü ünde, hastal,ka çevre halk, birlikte hareket eder. Eve gelmi misafir
adeta köyün de misafirdir. Evlerde misafir yata ,, misafir yorgan,, misafir yast, ,, misafir
çar af, olurdu. Biz bu tespitleri Kars'ta dünyaya gelmi ve orada yeti mi Sürmeneli bir
ailenin ferdi olarak evimizden de biliyoruz. Bu aç,kıllaman,n inanç boyutuna gelince, ev gibi,
köyünde adeta e i i kap,s, vard,. Asker ve hac, u urlamak veya kar ,lamak. Gelin alaylar,n,
u urlamak veya kar ,lamak keza közün e i inde oludu. Mesela muhtaç birisi veya dü man,lk
güden birisi için öğeldi kap,ya dayand,ö denildi i gibi öç,k,p köye kadar geldi, geldi köyün
e i ine dayand,ö da denilir. Evin e i ine dayan,p yard,m isteyen suçluya farkl, bir efkat
gösterilirdi o adeta s, ,nm, t,r. E ikten içeriye girilince kötü niyet d, ar,da b,rak,l,r. O evin, o
köyün bir ferdi gibi samimi davarn,l,r ve samimiyet görülürdü.Çayeliönde, di er
yörelerimizde de bir ekilde ya amakta olan öEvin S,r,r,ö kavram, vard,r ki gerekti inde
s, ,nan kimse ile, evin çocuklar,ndan saklanan husus bu ah,sla payla ,ld, , dahi olmu tur.
Aile veya köy ,çin yap,lan bu tan,mılama vatan topra , için de geçerli idi ve bu s,n,rılar
kutsald,, Halk inançlar,m,za göre evi oldu u gibi ve köyü oldu u gibi vatan topraklar,n, da
koruyan görünmeyen güçler vard,, haneyi ve ya an,lan topra , kutsal k,lan ayn, zamanda bu
güçlerdi. (Y. Kalafat, öMilli S,n,r Anlay, ,m,z,n Halk nançlar,m,zdaki Kökleriö,Serhat kültür
Fahrettin K,rz,o lu Hat,ra say,s,, May,s-Haziran 2006, s.36-38) Her evde Cuma ak amlar,
Yasini erif okunmas,n,n veya ölünün k,rk,na hatimin yeti tirilmesindeki hikmetlerden birisi
geçmi lerin ruhu için ise di er bir sebep de öyüzü suyu hürmetineö felaketlerden Allah
indinde korudu una inan,lanlard,. Bunlar sadece sava zaman, yard,ma gelmiyor, kurakl,ktan
tutun da her türlü felaketlerde bu topraklar,n insanlar,na yard,mc, oluyorlard,.

Rize'de de e ikle ilgili inançlar vard,r. Kap,n,n e i ine oturan ki inin iftiraya u rayaca ,na
inan,l,r.Pazar'daki öKap,l,kö uygulamas,na göre, gelinin indi i ata gelinin karde i yoksa

t, e i e sürerek bah i ister. Bu da bir hak türüdür ve c, ile ilgili olmal,. õSofra Kesmeö o lan evine akac,ktan ad,k taleplerde bulunman,n Pazarõdaki ismidir. Rizeõde evlerin e iklerinin alt,nda evin koruyucusu oldu una inan,lan ve ev halk,na dokunmayan beyaz bir y,lan,n varl, ,na da inan,l,rd,.

Rize ya murlu oldu u için burada ya mur duas,na pek ihtiyaç olmamas, do ald,r. Rizeõde ihtiyaç duyulan ya mur de il güne olmal,. Bununla beraber, dere kenar,ndan ta toplay,p dereye at,lmas, veya ya mur duas,nda parmaklar,n a a ,ya gelecek ekilde tutulmas,n,n örnekleri bu bölgede de görülmü tür.Ara t,rmac, Çelik ve Akõn tesbitleri aras,nda cenaze namaz,nda ya mur duas,n,n yap,lm, olmas, da vard,r ki, biz bu tespite ilk defa rastlad,k. Parmaklar,n a a ,ya do ru tutulmas, ters inanc, ile ilgilidir. Erbilõde ahit oldu umuz bir duada dü manlar,n kahrolmas, hoca taraf,ndan istenirken cemaat ellerini a a ,ya do ru amin duru unun tersine bir biçimde tutmu tu. Kara kura basan kimse ondan kurtulmas, için git falan de il, gel gitme gibi ifadeler kullanmal,ym, . Bunun çok örnekleri vard,r ve halk inanç kültürümüze ters motifi olarak geçmi tir. (Y.Kalafat, õTürk Halk nançlar,nda Ters Motifiö A. Çayc,øya Arma an, Ankara, 1995, s.297-307) Bu çal, mam,zda bunun ba ka örneklerini de görece iz. Nasreddin Hocaõn,n E e ine ters bini i de bu kara iye ile izah edilmektedir.

Rize halk inançlar,nda da tersle ilgili inançlar vard,r. Mesela giysisini ters giyen birisinin i lerinin ters gidece ine inan,l,r. Evinden sabahleyin ç,kan bir kimsenin i lerinin ters gitmesi kar ,la m, oldu u u ursuz ki i ile de ili kilendirilir.Çayeliõnde elçili e giden kimsenin iç çama ,r,n, ters giyer ise i inin olaca ,na inan,l,r. Bu uygulama Kars yöresinde k,z evinin olumsuz cevap vermesi ihtimaline binaen yap,l,r. Yani olumsuzun olumsuzlu u giderek olumlulu u do urabilece i mant, , ile hareket edilmi olunur. Bir dönem F,nd,kl,õda k,z istemeye gidenler ceketlerini ter giyerlerdi. Birçok yerde oldu u gibi Çayeliõnde de b,çak makas ve köpüklü sabun ya yere konularak verilecek kimseye verilmi olunur veya elin tersi ile uzat,l,r aksi halde kavga ç,kaca ,na inan,l,r.Pazarõda k,smeti ba l, ki inin k,smetinin aç,lmas, için hocan,n namaz k,ld, , seccade ters çevrilir. Bu tespitte ba ,n aç,lmas, ile ters motifi bir araya gelmi ve slami bir giysiye bürünmü tür. Adeta k,smeti ba layan kara iye aksi istikamete yönlendirilmi tir. Anadoluõnun bir çok yerinde namazdan sonra seccadenin kö esi k,vr,l,r. fadeye göre bu yap,lmaz ise eytan o seccadede namaz k,larm, . Bu konuya u urluluk ve u ursuzluk ayr,ca ki i o lu ile ilgili yapaca ,m,z aç,klamalar münasebeti ile de inebiliriz.

Anadoluõnun sair baz, yerlerinde mesela Karsõta da oldu u gibi uçan ku un insan,n üzerine pislemesi u ur alameti olarak alg,lan,r. õBa ,na devlet ku u konacak, konuõ denilirö Ak amdan sonra kediye bula ma u ursuzluk say,l,r ki, kediye bula ma onun tekin olmamas, bilhassa kara kediden sak,n,lmas, gerekti i inanc, di er bölgelerimizde de yayg,nd,r. Eski hesap y,lba , 14 Ocakõa õkoca kar, y,lba ,s,õ denirdi. Bu gün sabahleyin eve kimseler gelmeden bir kap su getirilir ve evin içine serpilirdi. İlk gelen kimsenin aya ,n,n u uruna göre o y,l,n u urlu geçip geçmeyece ine inan,l,rken, gelen ki i erkek ise y,l,n u uruna inan,l,rd,. Bunu and,ran inançlar ve uygulamalar az farklarla Trabzon yöresinde de ya amaktad,r. Biz Nahc,vanõda Nevruz günü sabahleyin güne do madan al,n,p evin dört kö esine serpilecek õ Ham Suõ yun bereketlere vesile olaca ,n, tesbit etmi tik. Yan,lm,yorsak bu suya Trabzon yöresinde õGün görmemi Suõ denilmektedir. F,nd,kl, halk nasihatlar, aras,nda, öyemek a z,nda konu ma , kapal, yerde su içmeö gibi nasihat var ki, kapal, yerde neden su içilmemesi gerekti ine bir anlam veremedik.

olmak gibi kara iyeler içerikli bir inanç ekli de
lar, gö üste ba lanmas,na de inmi tik. Rize merkez ilçe
çivi çak,lmas,, ipe dü üm at,lmas, anahtarla bir kilidin
kitlenilmesi damad,n ba lan,lmas, anlam,na gelir. Çivi çakmak daha ziyade türbelerin
gönderlerine niyetlenme ad,na yap,ld, , bilinen bat, Anadolu ve kuzey Afganistan'da görülen
bir uygulamad,r. Di a r,s,n,n tedavisi için 7 uyurlar,n ma aras,na çivi çak,l,r.Derepazar,ında
kap, üstüne çivi çak,larak korkuluk kald,r,lmas, tedavisi yap,l,r Dü üm atma ipe veya
parmaklarla ba lamaya matuf bir büyü eklidir. Anahtar açmak anahtar kapamak, anahtarla
k,smet ba lamak ve açmak da keza çok yayg,n bü ü türleridir. Damad, ve gelini ba lamak,
ba lanmalar,na kar , tedbirler almak ba dan kurtulmalar,n, sa lamak halk kültürümüzde
geni uygulama biçimleri bilinen bir büyü türüdür. (Y. Kalafat, öAlanya Yöresinde Kilit-Ba ,
Kitlenmek-Ba lanmakö Alanya Tarih ve Kültür Semineri III, Alanya 2004, s.492-496)

Rize merkezde olmamakla beraber yayla ba ,nt,l olan kesimde geçmi te öGüne Duas,ö
yap,l,rd,. Biz F,rat havzas,nda kar,n ya mas, veya durmas, ile ilgili olarak Ahmet Buran,ın
yapt, , çal, malar, hat,rl,yoruz. Duan,n ekli ve bilhassa amac,n, ba l, olarak ihtiyac,n
mahiyeti belirlemektedir. Ya mur duas, için Rize yöresinde öBubirdakö düzenlenirdi. Bu
uygulama Do u Anadolu'daki öGodi Godiö veya öÇömçe Gelinö mahiyetli bir uygulamad,r.
Biz bu inanc,n uzant,lar,n, Kuzey Afganistan'deki Hazara Türkleri aras,nda da tespit etmi tik.
Bubirdak'da benzerleri gibi çal, süpürgesinin k,z gibi giydirilip çocuklar,n onun arkas,na
tak,l,p evlerden yenilecek bir eyler isteyip onlar, pi irilip yemesi ekinde olur. Bu arada
çocuklar kendi dillerince kafiyeli söylemlerle dileklerini anlat,rlar. Ellerindeki k,l torban,n
ismi ök,tlamanö ve pi irecekleri küçük kazan,n ismi de öcugaö d,r. Çocuklar güne
isterlerken,

öBubirda ,m bur ister

Ka ,k ka ,k ya ister

Kadelden kaymak ister,

Un torbas,ndan un ister,

Kintamandan tuz ister,

Allah'ın k,rm,z, güne isterö

Derler ki, bu duan,n Azerbaycan'daki biti ekinde öK,z,l gün ister ekinde ifadeler
kullan,l,r. Bubirdak, Godi Godi veya Çömçe Gelin bir dönem mutlak olana verilen isim mi
idi, veya mutlak olan,n s,fatlar,ndan birinin mi ismi idi, Beklide mutlak olan,n yerel dildeki
ismi veya görevli mele in ismi idi. Bunlar, bilemiyoruz, konunun d, ,na ç,k,p inanç
etimolojisi de yapmay, do ru bulmuyoruz.

Bubirdak merasimi münasebeti ile as,l üzerinde durulacak husus çocuklar yemeklerini
pi irirlerken, yeme e konulacak evlerden toplan,lm, ya dan bir miktarc,k sa a sola ve
havaya atarlarken öAllah'ın yar,n k,rm,z, güne verö demi olmalar,d,r. Burada çok ciddi bir
inanç fenomeni dini tabakala ma eski inanca son din olan slam,n giysisinin giydirildi ini
görüyoruz. Bubirdak Allah inanc,n,n içerisine yerle tirilmi tir. Sa a sola ya lardan birer
parça at,lmas, görünmeyenlere, od, yer ve ev iyelerine yap,lan saç,d,r. Adeta Ayetel Kürsüyü
okuyup yeni cihete üflenilmesinin bir veriyant, m,d,r? Biz Hakasya'da Altay'da piknik

iyeceklerimizden çevreye sembolik saç,lar yapm, t,k
veya hamur yo ururken bir parçac,k f,rlat,p evin dam,na
,nvalidesinden böyle bir uygulama gördü ünü hat,rlard,.

Bubirdak, Hem inöde öAblik-Bublikö olarak bilinir ve duas, biraz farklıdır;

öAblik Bublik ne istersin?

Bir ka ,k ya isterim,

Tekneden kaymak isterim

Verene bir koç o lan

Ermeyene kör, topal k,z,

O da yans,n ate eö

eklinde kar ,l,kl, iki gruba ayr,lm, çocuklar,n e lencesi eklinde sürer gider.

Rizeöde oldu u gibi kültür co rafyam,z,n di er yörelerinde de süpürge etraf,nda hayli inanç geli mi tir. Gidenin arkas,ndan a lan,lmayaca , gibi ev de süpürülmez, süpürge yap,lmaz. Baz, yörelerimizde görülen Cuma Salas, esnas,nda evin süpürülmeyece i inanc, Rize merkez halk,nda yoktur. Arde enöde bir kimsenin üzerine do ru süpürülür ise o kimsenin erkek karde ine kötülük gelece ine inan,l,r. Kars yöresinde üzerine maksatl, olarak süpürge vurulan kimsenin iftiraya u rayaca ,na inan,l,r. ftiradan korunmak için süpürgeye tükürür gibi tu tu tu denilmelidir. Çayeliönde öfit öteye fit beriye fit kap,n,n dibineö bilmece dilinde süpürge demektir. Hem inöde evdeki ve konu kom udaki süpürgelerin toplan,l,p yak,lmaz, halinde havalar,n ,s,naca , inanc, vard,r. Pazaröda nazar alm, inek için yap,lan nazar t,ls,m,nda biber ve kömürün yan, s,ra süpürge çöpü de vard,r. Pazarödaki süpürge ile ilgili bir di er inanca göre, evden birisi d, ar,ya ç,km, ise, kaza geçirmemesi için o gün ev süpürülmez. Nazar alan ine in tedavisi için haz,rlanan kar, ,m bir tavada yak,l,p inek tütsüsüne tutulur. Anadoluönun baz, yörelerinde süpürge otu ve tohumu üzerlik gibi kullan,l,r. Süpürgeden nazarl,k yap,l,r. Sürmene dolaylar,nda gece ev süpürülmez, üzerine süpürülen ah,s,n yava yava ölüme gidece ine inan,l,r. Ev süpürülürken süpürge ba kas,na dokunursa o ki inin büyümeyece ine inan,l,r bu errin tesirinden kurtulmak için süpürgeye tükürmesi gerekir. (M. Bilgin, Ö.Y,ld,r,m, Sürmene, stanbul 1990, s.612-613)

Rizeöde her ya l, ölüm günü için öKefenlikö diye bilinen kendirden yap,lm, bir kuma ve cenazeye da ,tmak üzere pe kirler ve miktarda define kullan,lmak üzere para haz,rlard,.Bu paraya öGömülmelikö denilirdi. Anadoluöda bunun di er ad, ökefen paras,ö veya öDefin Paras,ö d,r. Taraflar aras,nda ihtilaf ç,kar helal,k al,namaz ise, haks,zl, a u rad, ,na inanan kimse muhatab,na ökefen Paran olsunö derken hay,r,n, görme ölürsün in allah demi olmaktadır. Bunlara hiç el sürülmez bunlar adeta o gün için adanm, lard,r. Bat, Anadoluöda tabutun üzerine örtmek üzere bir hal,ms, kuma dokunur. Bu da adan,lm, bir örtüdür. Bu da kurbanl,k hayvan,n adan,l,p ba ka maksat için kullan,lmayaca , binit, sütü, yünü al,nmayaca , gibi bu örtü de kullan,lmadan muhafaza edilir.

Rize yöresinde ölüye yak,nlar, sesli a larlar ve buna ösay, kurarar a lamaö denir.(Çelik-Ak, a.g.e. s.47) Türk inanç kültüründe yasta sesli a lamak Gök Türk ça ,na kadar uzanmaktadır.

lam olarak kabul edip onaylamam, t,r. Türk kültürlü ,t yakmak, a ,t-destanlar meydana getirmek, a lama eli ve co kulu hale getirmeye s, ,tc, denildi ini biliyoruz (Abdulkadir nan, Eski Türk Dini Tarihi, s.1, 18, 20; Y.Kalafat, Do u Anadolu'da eski Türk nançlar,n, zleri, s.209-210) Ancak Rize'de bu tabire henüz bir anlam veremedik. Yak,nlar, taraf,ndan ölünün sesli a lamas,na Pazar'da öOkores uo denilmektedir Yerel dillerde farklı,la ma olsa da halk kültürünün dili belirtildi i gibi de i memektedir. Nitekim Pazar'da da ölünün can verdi i odaya bir bardak su konulur ve 40 gün , , , söndürülmez ki, çok yayg,n bir uygulama biçimidir.Rize yöresindeki ölünün gece defnedilmemesi adet ve inanc, Türk kültür co rafyas,nda çok yayg,nd,r. Ak am güne bat,p hava kararmaya yüz tutunca yerlerin ba lan,ld, , söylenir bu saatte ve ondan sonra bir çok ey yap,lmaz. Bizim yorumumuza göre bu uygulaman,n derinliklerinde güne kültü ile ilgili inançlar sakl,d,r. Mesela bebek bezi d, ar,da b,rak,lmaz, eikten d, ar,ya s,cak su dökülmez, a aç dikilmez. Ak am,n hayr, sabah,n errine tercih edilir. Rize'de de ya ayan bu hususla ilgili tespitlere göre gece t,rnak kesilmez, aynaya bak,lmaz, idrar d, ar,ya dökülmez tarak art, , saçlar d, ar, at,lmaz, bebe in ve lo usan,n çama ,r, k,rk,na kadar d, ar, as,lmaz Bu bize öKaranl, ,n getirdi inden ve götürdü ünden sana s, ,n,r,mö duas,n, hat,rlat,yor. Rize'de mezar,n iki ba ,na dikilen tahta veya ta lara öMezar Patilar,ö denir. Iskat günü fakirlere havlu, pe kir ,skat olarak verilirken, çocuklara simit, f,nd,k kad,nlara tülbent da ,t,l,rd,. Bize göre bu uygulama da bir nevi saç, bir nevi kans,n kurband,r. Hay,r i leme e, helal,k almaya varsa küskünlük giderilme e, sevindirerek hay,r dua almaya matuftur.

Konuya girerken bir tak,m habis ruhlar ve bunlar,n zararlar, ile korunma ekillerinin oldu undan bahsetmi tik. Bunlara halk inançlar, çal, malar,m,zda kara iyeler diyoruz.. slami terminoloji ile dillendirmek gerekse, bunlar için belki cin, imams,z cin, eytan gibi tabirler uygun olabilir. Bunlar ile mikroplar,n bir ekilde ba lar, var m,d,r? Hepsi için ayn, ey söylenilebilir mi? nsan muhayyilesi bunlar, gerçeklerine ra men ne ekillere sokmu tur? Bütün bunlar üzerinde durulmas, gereken hususlard,r. Bizim bildirimizin öncelikli alan, kapsam,na girmemektedirler

Kara iyeler hayat,n her safhas,nda vard,rılar. Hamile kalamayan veya erkek çocu u olmayan çocu u veya erkek evlad, ya ayamayan baz, han,mılar bunun sebebini kara iyelerde aralar. K,smeti ç,k,p evlenemeyen gençler bilhassa k,zlar,m,zdan bir k,sm, kara iyelerde sebebi ararlar. nanca göre zifafta ba ar,l, olamayan çiftlere kara iyeler sebep olmu tur. Hamilelik ve lo usal,k dönemlerinde anne ve bebe in u rayabilece i hastal,k ve ölümlerin de sebebi olarak kara iyeler dü ünülmü ve inan,lm, t,r. Kara iyelerin insanlar üzerindeki etkileri insanlar öldükten sonra da devam etti i inanc, vard,r. Aya , basamayan çocuktan konu amayan çocu a ve bir çok daha ziyade psikolojik mahiyetli hastal, ,n kara iyelerden geldi ine inan,l,r. ye bilindi i gibi sahip demektir. Birçok gücün çe itli sahipleri varken, kara iyeler bazen bir ve bazen da birden fazla araz,n, tersli in, istenmeyen geli melerin sahipli ini yaparlar. Bunun için insanlardan onlardan korunmak ve kurtulmak için inanç içerikli baz, uygulamalar geli tirmi lerdir. Onlar,n ya ad,klar, yerler etkili olduklar, günün saatleri, insan hayat,n,n dönemleri halk inançlar,nda belirlenilmi tir.

Kara iyeler, sadece insan sa l, ,ndan hareketle onlar,n hayatlar,nda etkili olmazlar. nanca göre onlar berekette, kurakl,кта, fazla ya ,ta, güne siz geçen günlerde, nsanlar,n hastalanmalar,nda, çocuklar,n ayaklar,n, basamamalar,nda, yeni evlilerin ilk gecelerinde ba ar,l, olamamalar,nda hayvanlar,n ve tarlalar,n verimlerinde de etkili olurlar Kara iyelerin kara tutumlar, gibi bir de Ak iyeler vard,r. Bunlar da adeta aklay,c, paklay,c,lard,r. Kara iyelerin h, m,ndan korunmak ve kurtulmak için yap,lan bir tak,n inanç içerikli uygulamalar

olan tutumlar,n, sa lamak veya sa lan,lm, hay,rlara
irtmek ad,na yap,lan inanç muhteval, tatbikatlar vard,r.
elki melek benzetmesi yap,labilir. slam her ey Allahın
iradesindedir. Mutlak olan Oødur.

õ lidi dü ün etti,

Liçidiyi ça ,rmad,,

Liçidi de dediki beni niçin ça ,rmad,n

Ben de seni tutar okurum

Üç gün üç gece içinde kör ederim, harap ederimö

Sabah erken saatlerde yap,lan bu i lemden 5-10 gün sonra koçalar,n dökülece ine inan,l,r.
Rize de fasulye ve tuza hlas süresi okunarak da Koça tedavisi yap,l,r ki, bu taktirde de duas,
Türkçeødir ve yard,m Allahøtan dilenir.

Caz./Caz, Babaanne, Çaml,hem inøde Geceleri faaliyet gösteren, k,l,ktan k,l, a girebilen, süt
bebeklerinin onlar diri iken ci erlerini ç,kar,p yiyen bir kara iyedir. Örumcek ekline
dönü tü üne dair efsane anlat,l,r. Lo usan,n ve bebe in ci erini yedi i bu i i de irmenin
hark,nda yapt, , Alkar,s, için de söylenilir. ri yar, oldu u gö üslerinin yerlere kadar de di i
tasvir edilir. Tatar Türk halk inançlar,nda da çe itli ekillere giren kara iyelerden söz edilir.
Caz, diye bilinen kara iye Ali Çelik hocan,n Trabzon yöresinden yapt, , tesbitler aras,nda da
vard,r. Bu arada Güneysuødan derlenilmi bir caz, kar,s, masal,n,n da varl, ,n, biliyoruz.
Hem in yöresindeki alg,lay, a göre tamamen ya l, kad,n görünümünde olan caz,n,n 1 parmak
uzunlu unda bir kuyru u vard,r. Gece faaliyet gösterir her k,l, a girebilir ve daha ziyade
örümcek görünümündedir. Evlere bacadan giri i ile bilinir. Elindeki büyülü topra , serpmek
suretiyle derin uykuya girmesini sa lad, , annenin bebe inin ci erini egi diye bilinen ucu
e ri demir ile ç,kar,p yedi ine inan,l,r. Bütün kara iyelerde ortak özelliklerden birisi de adeta
bebek ci eri yemektir. Anadolu masallar,nda öölü topra ,ö diye bilinen mezardan al,nm,
topra ,n üzerine serpildi i insan, uyuttu u inanc, vard,r.

Obur/Hortlak; Rize kötü insanlar, ölünce hortla ,n ç,kaca ,na inan,l,rd, obur ç,kt, , zaman
beyaz kefeni s,rt,nda olurdu mezar,ndan ç,kar,evin kar ,s,na gelir gürültü yapar, tereklerdeki
so anlar, yere dökermi . Böyle hallerde öobur yerine git, yerine gitö denilmesi halinde yerine
gidece ine inan,l,r.ö Oburdan kurtulmak için onun mezar,na pelit kaz, , ile bir sepet
çak,l,rm, . So an,n da sar,msak hatta turp gibi baz, kara iyeler kar ,s,nda koruyucu niteli e
sahip oldu una inan,l,r

Obur, Hem inøde Ubur olarak bilinir hayatta iken kötülükler yapm, ya l, kad,nlar,
öldüklerinde topra ,n kabul etmeyece i definlerin k,sa bir süre mezarlar,ndan ç,k,p ç,k,p eski
muhitlerinde ç, l,klar atarak dola t,klar,na inan,l,r Hortlak veya Uburun ceza olmas, için
Allah taraf,ndan ayaklar,n,n alt,na ate konuldu una inan,l,r Ubur veya hortla a silah
i leme i inanc, da vard,r Kendisini görenler veya sesi duyanlar,n 3 defa öUrum elineö diye
tekrarlamalar, halinde güne do madan mezar,na gitmi olaca , inanc, yayg,nd,r. Ub,r Tatar
ve K,pçak Türk Co rafyas,nda Vampir ve Ub,rl, Karak da di i vampir olarak bilinir. Bu tür
kelimelerin inanç etimolojileri yap,l,rken di er Türk lehçelerinden bu tür kelimelerin do al

nenin milli kimli inin bulunmas, zor olmakta ve bu
yap,lmam, olmas, da etkilemektedir

Congoloz, Hem in yöresinde varl, , bilinen bir kara iyedir. K,sa ve iri yap,l, her taraf, k,llarla bir yarat,kt,r. Y,l,n son ay,n,n son haftas, ile ilk ay,n,n ilk haftas,nda görülür özellikle yiyeceklere ve ambarlara musallat olu u ile bilinir. Karadan nefret etti i için onun ç,kaca , zamanlar ambar kap,lar, kömürle karart,l,rd,. Daha ziyade ikindiden sonra ve gece insanlar,n kar ,s,na ç,kar ve demir dili yün tara ,/tapul tara , ile insanlara zarar verdi ine inan,l,r. Korunmak için onun sorular,na içerisinde kara kelimesi geçecek ekilde cevaplar verilir. Masela ismim Kara Mürsel, Kara Köyden geliyorum, Kara Da a gidiyorum gibi. Erkek ve di isinin de oldu una inan,lan congoloz taraf,ndan be enilip kaç,r,lmaya kar , tedbirli olmak üzere ki i öd,m Musa, boyum k,sa, kendim köseö gibi ifadeler kullan,l,rm, . Congoloz sair zaman,nda deniz kenar,nda elekle ile kum edinmeye çal ,rm, ve bu ona verilmi bir ceza imi . Congolozdaki kömür kara, çirkin görünme ve ak amdan sonra etkili olma motifleri ilginç olmal,. Di er taraftan kara Türk halk tefekküründe adeta bir koddur.(Y.Kalafat, öTürk Halk nançlar,nda Karaö, Uluslar aras, 4. Türk Kültür Kongresi Bildirileri Ankara, s.274-282) Türk Halk nançlar,nda Kara) Congolozun ismi ile C,ngoloz ismi aras,ndaki benzerlik de anlaml, olmal,.

Behur Hem inden yap,lm, bir tespittir. Bu tespiti de Çelik ve Akön çal, malar,na borçluyuz. Behur bir öznenen ziyade yap,lan fiilin ad,d,r. Çürükay/Temmuzun son haftas, ile a ustosun ilk haftas, aras,nda çok k,sa bir ya an,r ki, y,ld,r,m çakmas, gibi çok k,sad,r. Bu olay suyun içerisindeki canl, ve cans,z her eyi etkilemektedir. Kuma parçalar,n, çürütür insanlar,n su ile temas halindeki k,s,mlar,nda benekler olu ur. Behurun bu tesirinden kurtulabilmek için suya bir demir parças, veya çivi at,lmal,d,r. Demirin Behuru çekece i ve canl,lar,n zarar görmesini önleyece ine inan,l,r. Demirin Türk kültürlü halklarda koruyuculu una inan,lan bir kod oldu u bilinmektedir. Nitekim Hem in yöresindeki öÇuh Tedavisiö nde k,zg,n ate te ,s,t,lm, saban demirinin bak,r le en içerisine konuldu unu ve üzerine yava yava su döküldü ünü nazardan hastalanm, kimselerin bunun buhar,na tutularak tedavi edildi ini biliyoruz.

Bu bölgede; gözün se irmesi hay,ra alamet say,lmazken baz, yörelerde sa gözün se irmesi hay,ra sol gözün se irmesi ere alamettir. Sa elin içi ka ,n,r ise paran,n gelece ine sol elin içi ka ,n,r ise paran,n gidece ine yorumlan,r. Çayeli nde Ocak ay,n,n 14 inde anal, babal, çocu un ocak demirini yukar,ya do u vurmas, u ur say,l,r ayr,ca bereketle, ölüm haberi niteli inde olan, gelecekten haber niteli inde olan inançlar da vard,r.

Zifaf gecesi gençlerin ba ar,s,z olmaları, için dü manlar, taraf,ndan ba lan,lmalar,, muhtemel bir ba lamaya ka , korunma ve ba dan kurtulma inanc, Türk kültür co rafyas,nda yayg,n iken, (Y. Kalafat, a.g.m.) bu inanc,n bu bölgede de ya ad ,n, görüyoruz. Güneysu bölgesinde çe itli ba lama ekilleri vard,r. Bunlar ö ple ba lamaö, b,çakla ba lamaö ve öSilahla ba lamaö d,r. ple ba lamada, damad,n geçece i yolun üzerine bir ip konur, damat bu ipin üzerinden geçince ip dü ümlenir ve böylece ba lan,lan damat dü üm çözümlünceye kadar ba l, kal,r. B,çakla ba lamada damad,n geçece i yolun bir taraf,na b,çak di er taraf,na k,n, konur, damat ikisinin aras,ndan geçince ba lan,r k,n,ndan ç,kar,l,ncaya kadar ba l, kal,r. Silahla ba lamaya gelince silah yolun bir taraf,na kur un kar , taraf,na konur, damat ikisinin aras,ndan geçince kur un silaha konulup ate lenir. Bu usulle ba lanan erkek sürekli ba l, kal,r. Ba dan korunmak için damat geline elbise kesilme e gidilece i gün damat bir çar af,n üzerinden 7 defa geçirilir, her defas,nda çar afa dü üm at,l,r. Bu çar af damada çok yak,n birisi taraf,ndan saklan,r ve gerdek gecesi bu dü ümler çözümlür. Bunu yapt,racak erkek zifaf

üm atmaz. Böylece onu ba layanlar,n ba lanaca ,na

Çelik ve Akø'n bu konudaki tespitleri bizim yapm, oldu umuz tespitleri zenginle tirmi tir. Her üç uygulama da bizim için büyük ölçüde yenidirler Dü üm at,larak yap,lan ba lama eklinin biz evvelce farklı varyantlar,n, belirlemi tik. B,çak ile yap,lan uygulama daha ziyade öKurt A z, Ba lamaö uygulamas,n, and,r,yor.(Y.Kalafat, öTürk Halk nançlar,nda Kurt A z, Ba lamakö Prof .Dr. Tuncer Gülensoy Arma an Kitab,, Kayseri 2006 bask,da) Çivi çak,lmaz,n, biz, a r, dindirme ve yat,r gönderlerine adak baz, ba lanmas,ndan hat,rl,yoruz. Ba lanmadan korunmak için al,nan tedbirler bizim için yöntemin mahiyeti olarak yabancı, de ildi. Asl,n,n Keremø olan a k,na mani olamayan Kara Ke i , onu bü ü yoluyla kendisine nikahlar/ba lar. Asr, çok istemesine ra men daha evvel sahiplenildi i için büyü ü yaparak sahiplenilen izin vermedi i için keremø kavu amaz. Böylece bir büyülenme e kar , daha evvel yap,lm, büyü ile engel olunmak istenmi tir.

Hayvanlarla ilgili inançlara gelince;

Arde enøde çok geni bir atmaca kültürü vard,r

kizdereøde ay, taraf,ndan kaç,r,lan ve bu kaç,r,lmadan ikayetçi olmayan aile kuran genç k,z ve kad,n hikayeleri anlat,l,r.

Pazarøda Kuku mevsiminde kuku sesi duyulunca e er yemek yemi isen, hasta olunmazm, yememi isen kuku ku u ki iyi yenmi , basm, olaca , için y,l hastal,kl, geçirilir

Pazarøda siyah karga evin etraf,nda ba ,r,r ise yas alameti olarak alg,lan,r. Bu inanç Çayeli nde de vard,r.

Bayku kimin evinin önünde öterse o eve felaket getirirmi Sürmene yöresinde Bayku vik-vik diye öterse hamile han,m,n bebe i k,z olurmu , hu-hu diye öter ise hamile han,m erkek do ururmu (M. Bilgin-Ö.Y,ld,r,m, a.g.e. s.613)

Kedi, bilhassa kara kedinin ursuzlu u inanc, Rize ve dolaylar,nda da vard,r. Sürmeneødeki bir inanca göre kedi saç aya ,n,n alt,ndan geçirilir ise art,k yavrulayamaz imi . Sabahleyin Kara kedi görmek o günün u ursuz geçece i ekinde yorumlan,r (M. Bilgin-Ö.Y,ld,r,m a.g.e. a.g.y.).

yidereødeki bir deyi e göre öKurdun ad, ç,kt, çakallar ba koparay,ö

Bölgede ubat ay, Küçük ay olarak da bilinirken bu aydan 9 gün sonra kurtlar,n k,zan mevsimi ba lar ki öKurt K,zana Durduø denir. öKurt K,zan,ö Mart ay,n,n 9 una kadar devam eder. Sürmene liman,n,n bar,nmaya çok uygun oldu undan bahseden tarihi kaynaklar burada ökürtö diye bilenen bir bal,k türünün kay,klara zarar verdiklerinden kay,klar burada bar,namazlard,. (M. Bilgin- Ö.Y,ld,r,m, a.g.y.)

yidereødeki bir ba ka deyi e göre öel elinlan y,lan tutma y,lan yaz,kt,rö Çayeliønde Üzerinde y,lan resmi/turas, bulunan ve y,lanl, kuru olarak bilinen paradan kolye yapan,n bo az a r,lar,n,n geçece ine inan,l,r..Rizeødeki y,lan duas,na göre,

öY,lan y,lan afiye,

Ba lad,m y,lan d, ,ö

Bu dua okununca y,lan hareket edemezmi

Baz, yörelerimizde canl, y,lan yakalamak y,lan ba lan,r ve bunun da kafiyeli sözleri vard,r;

öY,lan y,lan a ,d,m

Y,lan benim tan, ,m

Y,lan gördüm a lad,m

Dört bir yandan ba lad,mö (Prof. Dr. Zeki Ba ar, Halk Hekimli inde ve T,p Tarihinde Y,lan,Ankara, 1978, s.15)

Baz, y,lan türlerinin insan,n gözünün içine bakarak onu büyülemek suretiyle hareketsiz hale getirdi ine inan,l,r

Evin iyesi olarak kabul edilen beyaz y,lan evin e i inin alt,nda ya arm,

Lo usalar,n gö sünde süt birikmesi olarak bilinen öy,lanc,kö hastal, , okunup üflenilerek tedavi edilir. Bu isimle bilinen ve kemi e kadar i leyen tedavisi zor bir iltihab, hastal,k da vard,r.

Rize yöresindeki y,lana duyulan güvensizlik anlat,l,rken öElun elinlan y,lan, tutma yaz,kt,rö denir.

Çakal,n ç,kard, , gaz a ac,n dal,nda tünemi olan tavu u bay,lt,p a a ,ya dü ürürmü .

Çakal,n kuduz olup olmad, ,n, test etmek için ,s,r,lan kimse 40 gün uyutulmamak için Çakal Dü ünü yap,l,rd,.

Erkek çakal uludu u kap,ya u ursuzluk getirir. Keza en köpe inin ulumas, da ölüm haberi say,l,r.

Pardi/Di i Çakal ba ,rd, , zaman yas beklenirmi

Caz,, örümcek ekline girerek oca ,n bacas,ndan eve girermi

Ninnilerde ve çocuk nazlatmalar,nda Kurt/börüöye de yer verilir.

Di er baz, inançlar, Yumurcak sevimli anlam,na geldi i gibi Azrail anlam,na da gelir.(Y.Kalafat, öVan Gölü Havzas, Örnekleri ile Halk nançlar,nda Ölüm Mele iö II.Van Gölü Havzas, Sempozyumu, Bitlis, 04-7 Eylül 2006) Do u Karadenizöde ailemden bildi im bet duada öçor vursun o muncurlaraö denirdi. Çor Rusçaöda kara anlam,na gelirken, bu dile K,pçakçaödan geçti i de ifade edilmektedir. Yine öDaun/Davun vura o yüzüö denirdi

Kars yöresinde öBaba ç,ka s,fat,na/surat,na denir. n,na da gelen baba m,, yani baban,n h, m,na gelesin halk nançlar,nda Baba yesinin Mitolojik Boyutuö VII. Milletleraras, Türkoloji Kongresi,8-12 Kas,m 1999, stanbul) öYumurcak vursun o muncurlaraö tarz,ndaki Rize bedduas,ndaki yumurca ,n inanç etimolojisi nas,l yap,lmal,? Keza ander ve kaybana kelimelerini ailemden biliyorum öander kalasun veya ander kaybana kalas,nö ölüm temenni edilince söylenirdi. Bunlardan ander, Karsöta and,r olarak bilinir ve öand,ra galasanö ekinde söylenir. Bu ifadelere ça ,r,m yapan bir de Kada kelimesi vard,r.Do u Karadenizde öGadan, als,nö Kars ve çevresinde öGadan, belan, savs,n als,nö denir. Bu ifadelerden öGadaö n,n iyi bir ey olmad, ,n, anlayabiliyoruz. Bize göre gada da bir kara iye ve kedi ile ilgili olmal,. Zira, Sürmene halk Türkçesinde baz, kelimelerin aras,nda Kada kelimesi de var ve bu kelime kedi anlam,nda kullan,lmaktad,r ki, kedinin tekin olmad, , inanc, yayg,nd,r.

yidereöde Hurma Hastal, , olarak bilinen hastal, ,n tedavisinde b,çakla 100 daire çizilerek 3 kere dönülür, öKaf Da ,n,n ard,naö denilerek b,çak üflenir ters istikamete arkaya do ru at,l,r. Bu esnada; öO urma o umra..ö diye ba layan bir manzum okur. Bu okumay, yapacak kad,n ise uygulamay, erkekten, erkekse kad,ndan ö renmeli.

öGelin Kaynana Efsanesiö ndeki ta kesilme motifi kültür co rafyam,z,n s,k rastlan,lan bir motiftir. Ancak ayn, adla bilinen di erlerinde çok kere iyi olmayan kaynanas,ndan kurtulmak için ta edilmesi için gelin Allahöa dua ederken bu tespitte, Kaynana kötü gelin gibi ta olmak üzere dua etmektedir (S.Sakao lu Anaolu Türk Efsanelerinde Ta Kesilme Motifi ve Bu Efsanelerin Tıp Katalogu, Ankara, 1980)

Hem inön Üskürt Da , tepesinde yayla yolu yayla yolu üzerindeki Gürgen a ac,n,n dibine geçenler taraf,ndan ufak ta lar,n at,lmaz, ile yorgunlu un giderece i inanc, vard, Biz benzer bir tespitte de Petekli-Sürmene yayla yolu üzerinde ahit olmu tuk. Burada da yaylaya ç,kanlar yolun kenar,ndaki çukurumsu yere öiyi derlerö inanc,ndan yola ç,karak ufak ta lar atarlard,. Oboölar bilindi i gibi, Altay Türkleri taraf,ndan yola ç,kanlarca adak ta lar,n, yol iyesi için att,klar, ta y, ,nlar,d,r. Buralardaki çal,lara adak çaputu ba land, , da olur. Biz bu uygulamalara Hakasya incelemelerimiz münasebeti ile ahit olduk. (Y.Kalafat, Altaylardan Anadoluöya Kamizm amanizm, Yeditepe, stanbul 2004)

Hem inöde Cuma günleri cami minberinin alt,ndan geçmenin hastal,klara iyi gelece i inanc, vard,r. Alt,ndan geçme kara iyeleri aldatma için yap,lan bir alem de i tirme olay,d,r. Bu maksatla, gökku a ,n,n, at,n, gelinler kaynanan,n, yenilen pehlivan yenenin koltu unun alt,ndan geçer. Kaya deli inden, delikli ta tan, a aç kovu undan geçildi i olur. Cami etraf,nda geli tirilmi eski dinlerden slamöa sokulmu bu tür yüzlerce inanç vard,r. (Y. Kalafat, slamiyet ve Türk Halk nançlar,, Kültür bakanl, ,, Ankara, 1996)

kizdereöde öDa Tutmas,ö inanc, vard,r. Yaylalar,n çak,ll, dik yollar,nda aniden durup yürüyemeyen hayvanlar için bu tabir kullan,l,r. Çözümü da tutan hayvan,n sol arka aya ,ndan al,nm, topra ,n a z,na sürülmesidir. Bize göre bu inanç ve uygulama tamamen da Kültü ile ilgilidir. Da iyesi ceza verebilir çare de olabilir.

Pazaröda ifa aran,lacak yerlerden birisini de ehitlikler oldu una inan,l,r. Çe itli ruhi sorunlar, olanlar bu arada basamayan çocuklar mezarlara bast,r,l,r, ta tan ta a atlat,l,r, mezarlar,n etraf,nda gezdirilir. ehitliklerin sahipli oldu una inan,l,r. Sahiplilik halk inançlar,m,zda bir koddur. (Y.Kalafat, öKocaeli ve Çevresi Örnekleri ile türk Halk

II. Uluslar aras, Kocaeli ve Çevresi Kültür Sempozyumu, 14 Ocak, 2006. İsmi Özalp'dir Bu gün sabahleyin daha kap, dan d, ar, ç, kar, üç kez evin etraf, nda dola , r soldan içeri girer. Halk inançlar, m, zda tavaf da bir kültür kotudur. (Y. Kalafat, öDiyarbak, r ve Çevresi Örnekleri le türk Halk inançlar, nda Tavaf/Dönmeö II. Uluslararası, Diyarbak, r Sempozyumu, (Diyarbak, r 15-18 Kas, m 2006)

SONUÇ:

Bu kadar kapsamlı bir konuyu Rize gibi kültürel katmanla m, bir co rafyada eksiksiz yorumlamak, kar ,la t, rmalar yapmak, kaynak göstermek hakikaten bizi zorlam, t, r. Böylesi ara t, rmay, bildiri kapsam, na almak da kolay olmam, t, r. Bununla beraber evvelce derlenilip tasnifi büyük ölçüde Çelik ve Ak taraf, ndan yap, lm, olan bu bilgiler hakikaten bizi heyecanland, rm, t, r. Bu sahadaki çal, malar, m, za ilmek katt, , kanaatindeyiz. Bu bilgileri de katarak yapaca , m, z yani çal, malar, n halk inançlar, ara t, rmalar, itibariyle yararlı olaca , na inan, yoruz

Bildirimizde vesileler yaratarak ilgili kaynaklara at, f yapmaya çal, t, k. Bununla amac, m, z halk kültürü- milli kültürel kimlik aras, ndaki paradigman, n olu turulmas, n, sa lamakt, r. Elimizden geldi inde mitolojik dönem ile ba lant, kurmaya çal, t, k. Kültür ço rayam, z, n geli im ve olu um sürecine , , k tutal, m istedik. Bu alanda yap, lacak yeni çal, malar, n kolayla mas, n, amaçlad, k.